

LESZEK ADAMOWICZ

DUCHOWNI CELIBATARIUSZE I DUCHOWNI ŻONACI – DWA KONTEKSTY POSŁUGIWANIA W KOŚCIELE KATOLICKIM

Temat obowiązywalności celibatu duchownych powraca co jakiś czas w dyskursie medialnym w tonie sensacyjnym. W ostatnich dziesięcioleciach wraz z rozpoczęciem nowego papieskiego pontyfikatu niemal zawsze zadawane jest pytanie, czy nowy papież zniesie obowiązkowy celibat.

Symptomatyczny był dialog, rozpoczęty pytaniem zadany przez niemieckiego dziennikarza papieżowi Franciszkowi podczas konferencji prasowej, która odbyła się na pokładzie samolotu podczas powrotu z pielgrzymki do Ziemi Świętej 26 maja 2014 r. Dialog ten miał treść następującą:

„Pytanie: – czy również Kościół katolicki mógłby nauczyć się czegoś od Kościołów prawosławnych – mam na myśli księży żonatych, pytanie, które gnębi wielu katolików w Niemczech.

Ojciec Święty: Ależ Kościół katolicki ma księży żonatych. Grekokatolicy, katolicy koptyjscy... Kapłani żonaci są w obrządku wschodnim. Bo celibat nie jest dogmatem wiary, ale jest regułą życia, którą bardzo cenię i sędzę, że jest darem dla Kościoła. Ponieważ jednak nie jest dogmatem wiary, to zawsze drzwi są otwarte”¹.

Ks. dr hab. LESZEK ADAMOWICZ, prof. KUL – kierownik Katedry Prawa Katolickich Kościołów Wschodnich, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: adleszek@kul.pl.

¹ Zob. http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2014/may/documents/papa-francesco_20140526_terra-santa-conferenza-stampa.html

Także niedawno opublikowany dokument Kongregacji Kościołów Wschodnich² regulujący dyscyplinę celibatu w krajach poza terytorium tradycyjnym Kościołów wschodnich stał się okazją do przypomnienia przepisów Kościoła dotyczących tej kwestii.

1. DUCHOWNI CELIBATARIUSZE I DUCHOWNI ŻONACI W NAUCZANIU VATICANUM II I PAPIEŻY OKRESU POSOBOROWEGO

Zagadnieniem celibatu Sobór Watykański II zajął się w dekreście o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*³. Ojcowie Soboru przypomnieli w nim najpierw wartość i stosowność celibatu dla posługi kapłańskiej, stwierdzając, że „doskonała i dozgonna powściągliwość, zalecana przez Chrystusa Pana ze względu na Królestwo niebieskie, a w ciągu wieków, jak również i w naszych czasach, przez wielu chrześcijan chętnie przyjęta i chwalebnie zachowywana, była zawsze uważana przez Kościół za rzecz wielkiej wagi, szczególnie dla życia kapłańskiego. Jest ona bowiem znakiem, a zarazem bodźcem miłości pasterskiej i szczególnym źródłem duchowej płodności w świecie”. Przypomnieli zarazem, że bezżenność „nie jest wymagana jednak przez kapłaństwo z jego natury, jak to okazuje się z praktyki Kościoła pierwotnego i tradycji Kościołów Wschodnich, gdzie oprócz tych, którzy z daru łaski ze wszystkimi biskupami wybierają zachowanie celibatu, występują również bardzo zasłużeni prezbiterzy żonaci”. I konkluduje: „Gdy więc ten święty Sobór zaleca kościelny celibat, wcale nie zamierza zmieniać tej odmiennej dyscypliny, która jest prawnie uznana w Kościołach Wschodnich, a wszystkich, którzy w małżeństwie przyjęli prezbiterat, z wielką miłością zachęca, by trwając w świętym powołaniu, całkowicie i wielkodusznie nadal poświęcali swoje życie trzodzie im powierzonej” (DP 16).

Ponadto w Konstytucji dogmatycznej o Kościele⁴ Ojcowie Soboru stwierdzili, że „za zgodą Biskupa Rzymskiego będzie można udzielać diakonatu

² CONGREGATIO PRO ECCLESIIS ORIENTALIBUS, *Pontificia Praecepta de Clero Uxorato Orientali*, 14.06.1914, AAS 106 (2014), s. 496-499.

³ SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita Presbyterorum ordinis*, 7.12.1965, AAS 58 (1966), s. 991-1024; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 478-507 [dalej: DP].

⁴ CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium*, 21.11.1964, AAS 57 (1965), s. 5-71; tekst polski: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium*, [w:] *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Tekst łacińsko-polski, Poznań 2008, s. 144-266.

takiego mężom dojrzałym, również żyjącym w stanie małżeńskim, a także zdatnym do tego młodzieńcom, dla których jednak obowiązek celibatu winien pozostać w mocy” (nr 29).

W okresie posoborowym, w obliczu narastającej dyskusji na temat zniesienia celibatu, zabrał głos papież bł. Paweł VI, który temu zagadnieniu poświęcił opublikowaną 24 czerwca 1967 r. encyklikę *Sacerdotalis caelibatus*⁵. Uzasadniając publikację encykliki, Błogosławiony stwierdził: „Celibat kapłański, którego Kościół strzeże jakby jakiegoś jaśniejącego klejnotu swej korony, cieszy się bardzo wielką chwałą i uznaniem również w naszych czasach, kiedy to zarówno mentalność ludzka, jak i warunki materialne uległy głębokim przemianom. Wśród świeżo jednak wznieconego fermentu umysłowego ujawniła się dążność, czy – trafniej mówiąc – wyraźna wola niektórych ludzi nakłonienia Kościoła Chrystusowego, aby na nowo rozważył tę właściwą sobie, swoją instytucję, której zachowanie – jak mniemają czasy nasze i obyczajowość czynią trudnym, a nawet niemożliwym”.

Przedstawiając zarzuty przeciwko oraz racje za zachowaniem dyscypliny tradycyjnej, papież przytacza argumenty o charakterze chrystocentrycznym (SC 19-25), eklezjologicznym (SC 26-32) i eschatologicznym (SC 33-34).

Jednocześnie Paweł VI przypomina inną praktykę Kościołów wschodnich odnośnie do celibatu, uzasadniając wyświęcanie mężczyzn żonatych odmiennymi warunkami posługiwania. Stwierdza: „Jeśli zaś w Kościele wschodnim co do dyscypliny świętego celibatu inne zgoła istnieją prawa, usankcjonowane ostatecznie przez Sobór Trullański w roku 692 i niedawno uznane publicznie przez Sobór Powszechny Watykański II (DP, 16), trzeba to niewątpliwie przypisać odmiennym sytuacjom i warunkom miejscowym tej szczególnie wybranej części Kościoła katolickiego, nad którymi, jak wierzymy, czuwał Duch Święty poprzez swą przezorną, niebiańską pomoc” (SC 38). Szacunek dla duchownych wschodnich wyraża następnie w słowach: „Warto tu skorzystać ze sposobności, aby całemu duchowieństwu Kościołów wschodnich przekazać wyrazy Naszego uznania i szacunku z radością podkreślając owe przykłady wierności i gorliwości pasterskiej, które czynią je godnymi prawdziwej czci” (tamże).

Papież następnie przypomniał, że „będzie też rzeczą pożyteczną zwrócić uwagę na to, że i na Wschodzie tylko niezonaci kapłani przyjmowani są w po-

⁵ PAULUS VI, Litterae Encyclicae *Sacerdotalis caelibatus* ad Episcopos, ad Sacerdotes et Christifideles totius Catholici Orbis: de sacerdotali caelibatu, 24.06.1967, AAS 59 (1967), s. 657-697 [dalej: SC].

czet biskupów oraz że po przyjęciu kapłaństwa nie wolno im zawierać małżeństwa. Jest to wyraźny dowód, że również w tych czcigodnych Kościołach przyznaje się pewną wagę racjom uzasadniającym łączenie kapłaństwa z celibatem lub pewnego rodzaju odpowiedniość celibatu dla chrześcijańskiego kapłaństwa, którego szczyt i pełnia przypada w udziale biskupom” (SC 40).

Przypomina też Ojciec święty, że „jakkolwiek przedstawia się sprawa, Kościół zachodni nie może osłabnąć w przestrzeganiu swego starego obyczaju; nie należy też sądzić, że przez wiele wieków kroczył on drogą, która w pewnym stopniu przeszkadzała raczej niż pomagała pełniejszej świątobliwości i cnocie czy to poszczególnych dusz, czy Ludu Bożego, albo też przez niegodziwe i przesadne prawa przeszkodził swobodnemu rozwojowi ukrytych dóbr natury lub łaski” (SC 41).

W kluczowym stwierdzeniu dotyczącym dwóch dróg posługiwania kapłańskiego Błogosławiony postanawia, że „prawo, które ludziom przyjmującym wyższe święcenia nakazuje wybrać swobodnie i na zawsze celibat, pozostaje całkowicie w mocy; następnie, że można wziąć pod uwagę szczególne warunki duchownych, którzy już związani małżeństwem żyją czy to w Kościołach, czy w społecznościach chrześcijańskich jeszcze oddzielonych od katolickiej wspólnoty, jeśli pragnąc korzystać z pełni owej wspólnoty, a potem sprawować obowiązki duchowne, zostaną powołani do zadań kapłańskich; należy to jednak uczynić w taki sposób, który by nie przeszkadzał ustanowionej już dyscyplinie świętego celibatu, obowiązującego duchownych” (SC 42).

Paweł VI także skonkretyzował przepisy dotyczące święceń diakonatu. Opierając się powyżej cytowanych stwierdzeniach Soboru z konstytucji *Lumen gentium*, dnia 18 czerwca 1967 r. podpisał *motu proprio Sacrum diaconatus ordinem*, ustalające normy dla przywróconego w Kościele łacińskim stałego diakonatu⁶, które zostało opublikowane razem z encykliką o celibacie. W dokumencie tym przewidziano zasady i procedury, które miały służyć formacji i posłudze stałych diakonów, zarówno celibatariuszy, jak i żonatych. Warte zauważenia są zupełnie nowe wówczas przepisy dotyczące żonatych kandydatów na diakonów. Papież stwierdza m.in.: „Mogą być powołani do diakonatu mężczyźni w późniejszym wieku czy to celibatariusze, czy nawet związani małżeństwem. Nie należy ich jednak dopuszczać, o ile nie będzie wiadomo, nie tylko o zgodzie żony,

⁶ PAULUS VI, Litterae Apostolicae motu proprio datae *Sacrum diaconatus ordinem*. Generales normae de diaconatu permanenti in Ecclesia Latina restituendo feruntur, 18.06.1967, AAS 59 (1967), s. 697-704 [dalej: SCO].

lecz także o jej nienaganej moralności chrześcijańskiej i innych takich ocenach, które by nie utrudniały wypełniania przez męża jego obowiązków i nie przynosiły mu ujemy. [...] Gdy chodzi o mężczyzn związanych małżeństwem, należy zwrócić uwagę na to, by do diakonatu ci tylko byli dopuszczani (kierowani), którzy żyjąc już przez wiele lat w małżeństwie, pokazali, że dobrze zarządzają swoim domem oraz których i żona i dzieci prowadzą życie prawdziwie chrześcijańskie i mają nieposzlakowaną sławę” (SCO III, 11 i 13). Przewidziano także zasady dotyczące utrzymania i zabezpieczenia socjalnego żonatych diakonów i ich rodzin: „Przepisy, które obowiązują w zakresie zabezpieczenia odpowiedniego utrzymania kapłanów oraz ubezpieczeń społecznych dokonanych na ich korzyść, winne być rozciągnięte również i w stosunku do diakonów stałych, biorąc także pod uwagę rodzinę diakonów żyjących w małżeństwie”. Konferencje biskupów zostały zobowiązane do wydania „przepisów odnośnie do utrzymania diakona i jego rodziny, jeżeli jest związany małżeństwem, biorąc pod uwagę różne okoliczności miejsca i czasów” oraz „w celu pogłębienia życia duchowego diakonów, tak żyjących w celibacie, jak i w małżeństwie”. Natomiast „diakoni wykonujący zawód świecki powinni z otrzymanych z tego dochodów zaradzić wedle możliwości potrzebom własnym i swojej rodziny” (SCO IV, 19-21 oraz VI, 26).

Podtrzymano także zasadę, że przyjęcie diakonatu uniezdalnia do zawarcia małżeństwa (SCO III, 16).

Pontyfikat św. Jana Pawła II przyniósł szereg wypowiedzi na temat duchownych celibatariuszy i duchownych żonatych. Wypowiedzi te były formułowane w adhortacjach apostołskich i listach *motu proprio*, które były zwieńczeniem synodów kontynentalnych.

W adhortacji *Pastores dabo vobis*⁷ Jan Paweł II zrekapitułował dyskusję odbytą przez Ojców synodalnych, stwierdzając, że „jasno i zdecydowanie wyrazili [oni] swój punkt widzenia w ważnym wniosku (Propositio), który zasługuje na pełne i wierne przytoczenie: «Uwzględniając dyscyplinę Kościołów Wschodnich, i w przekonaniu, że doskonała czystość w celibacie kapłańskim jest charyzmatem, Synod przypomina prezbiterom, że stanowi ona nieoceniony dar Boga dla Kościoła i posiada prorocką wartość w świecie współczesnym. Synod na nowo i z naciskiem potwierdza postulat Kościoła łacińskiego i niektórych

⁷ IOANNES PAULUS II, Adhortatio apostolica postsynodalis *Pastores dabo vobis* ad Episcopos, Sacerdotes et Christifideles totius Catholicae Ecclesiae: de Sacerdotum formatione in aetatis nostrae rerum condicione, 25.03.1992, AAS 84 (1992), s. 657-804; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II: *Adhortacje*, Kraków 2007, s. 327-418.

obrzędów wschodnich, by kapłaństwo było udzielane tylko tym mężczyznom, którzy otrzymali od Boga dar powołania do czystości w celibacie (w niczym nie ujmując tradycji niektórych Kościołów Wschodnich, jak również szczególnym przypadkom duchownych żonatych, którzy przeszli na katolicyzm i dla których dopuszcza się wyjątek, o czym mówi Paweł VI w Encyklice o celibacie kapłańskim (SC, 42). Synod nie chce, by w powszechnej świadomości powstały jakiegokolwiek wątpliwości co do niezmiennej woli Kościoła, by utrzymać prawo, zgodnie z którym od kandydatów do święceń kapłańskich w obrzędzie łacińskim wymaga się dozgonnego i dobrowolnego celibatu. Synod zachęca do przedstawiania i wyjaśniania celibatu w jego pełnym bogactwie biblijnym, teologicznym i duchowym jako drogocennego daru Boga dla Kościoła i znaku Królestwa, które nie jest z tego świata, jako znaku miłości Bożej do świata, a także niepodzielnej miłości kapłana do Boga i do Jego ludu, tak aby celibat był postrzegany jako pozytywna wartość wzbogacająca kapłaństwo” (Propositio, 11)» (PDV 23).

Jednak w adhortacji *Nowa nadzieja dla Libanu* z 10 maja 1997 r.⁸, będącej owocem Synodu Biskupów poświęconemu Libanowi, Jan Paweł II dostrzega wartość posługi duchownych żonatych oraz obowiązki biskupów wobec nich. Stwierdza, że „jeśli chodzi o kapłanów żyjących w celibacie czy w małżeństwie, biskup powinien utrzymywać z nimi bliskie kontakty, dążyć do umacniania braterskiej i opartej na wzajemnym zaufaniu współpracy z nimi i dbać o ich stałą formację, mającą na celu ich dobro duchowe i rozwijanie ich działalności duszpasterskiej. Powinien też zabezpieczyć ich sytuację materialną, w ramach zinstytucjonalizowanej solidarności kościelnej, odpowiadającej ich potrzebom osobistym i duszpasterskim. Ma to szczególne znaczenie w przypadku kapłanów żyjących w małżeństwie, mających na utrzymaniu rodzinę. [...] W przypadku kapłanów żonatych należy zadbać o odpowiednią formację religijną i duszpasterską żon. Konieczna jest wreszcie braterska współpraca pomiędzy różnymi eparchiami, mająca na celu rozmieszczenie kapłanów odpowiadające potrzebom wiernych i zapobiegające nadmiernej ich koncentracji w miastach i na peryferiach” (nr 56).

Odniesienia do duchownych celibatariuszy i duchownych żonatych znalazły się także w nauczaniu Benedykta XVI.

⁸ IOANNES PAULUS II, Adhortatio apostolica post Synodum pro Libano *Une espérance nouvelle pour le Liban*, 10.05.1997, AAS 89 (1997), s. 313-416; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. II, s. 583-660.

W adhortacji apostołskiej *Sacramentum caritatis*, opublikowanej 22 lutego 2007 r.⁹, nawiązując do odbytego Synodu Biskupów, papież przypominając, że „Ojcowie synodalni zechcieli podkreślić, że kapłaństwo służebne wymaga pełnego upodobnienia się do Chrystusa poprzez święcenia”, stwierdził: „Szanując różną praktykę i tradycję wschodnią, trzeba potwierdzić głęboki sens kapłańskiego celibatu, który słusznie jest uważany za nieoceniony skarb, co potwierdza również wschodnia praktyka dokonywania wyboru biskupów tylko spośród tych, którzy żyją w celibacie i okazywanie wielkiego szacunku wobec wyboru celibatu, jakiego dokonują liczni prezbiterzy. Bowiem w tym wyborze kapłana znajduje się szczególnie wyraz oddania, które upodabnia do Chrystusa, oraz wyłączny dar z siebie dla Królestwa Bożego. Fakt, że sam Chrystus, wieczny kapłan przeżył swoją misję aż do ofiary krzyża w stanie dziewiczym – stanowi bezpieczny punkt odniesienia dla zrozumienia sensu tradycji Kościoła łacińskiego w tej sprawie. Ponadto, nie wystarcza rozumienie celibatu kapłańskiego na sposób wyłącznie funkcjonalny. W rzeczywistości wyraża on szczególne upodobnienie stylu życia kapłana do samego Chrystusa. Taki wybór jest przede wszystkim oblubieńczy; jest utożsamieniem się z sercem Chrystusa Oblubieńca, który daje życie dla swej Oblubienicy-Kościoła. Nawiązując do wielkiej tradycji kościelnej, do Soboru Watykańskiego II oraz do papieży, moich poprzedników, potwierdzam piękno oraz znaczenie życia kapłańskiego przeżytego w celibacie jako wyrazisty znak całkowitego i wyłącznego oddania Chrystusowi, Kościołowi oraz Królestwu Bożemu, i dlatego potwierdzam obowiązywanie celibatu dla tradycji łacińskiej. Kapłański celibat przeżyty w sposób dojrzały, z radością i oddaniem jest ogromnym błogosławieństwem dla Kościoła i również dla całego społeczeństwa” (nr 24).

Podobnie jak jego Poprzednik, w innej adhortacji posynodalnej *Ecclesia in Medio Oriente* z 14 września 2012 r.¹⁰, potwierdzając, że „celibat kapłański jest bezcennym darem Boga dla Jego Kościoła, który należy przyjmować z wdzięcznością, zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie, gdyż stanowi on stale aktualny znak prorocki”, stwierdził: „Pamiętamy jednak również o posłudze kapłanów żonatych, stanowiących od dawna element tradycji wschodniej. Chciałbym skierować słowa zachęty również do tych kapłanów, którzy wraz

⁹ BENEDICTUS XVI, Adhortatio apostolica postsynodalis *Sacramentum caritatis* ad Episcopos Sacerdotes Consecratos Consecratasque necnon Christifideles laicos de Eucharistia vitae missionisque Ecclesiae fonte et culmine, 22.02.2007, AAS 99 (2007), s. 105-180.

¹⁰ BENEDICTUS XVI, Adhortatio apostolica postsynodalis *Ecclesia in Medio Oriente*, 14.07.2002, AAS 104 (2002), s. 751-796.

z rodzinami są powołani do świętości w wiernym wykonywaniu swej posługi, niekiedy w trudnych warunkach życia. Wszystkim powtarzam, że piękno waszego życia kapłańskiego niewątpliwie wzbudzi nowe powołania, których pielęgnowanie jest waszym obowiązkiem” (nr 48).

Stwierdzenia papieża Franciszka przytoczone zostały na wstępie.

2. PRZEPISY KODEKSÓW JANA PAWŁA II

Doktryna soborowa oraz regulacje posoborowe znalazły swoje zwieńczenie w promulgowanych przez Jana Pawła II kodeksach prawa kanonicznego: Kodeksie Prawa Kanonicznego dla Kościoła łacińskiego i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich.

2.1. Kodeks Prawa Kanonicznego

Podstawowy przepis dotyczący celibatu duchownych prawodawca zamieszcza w kan. 277 § 1: „Duchowni obowiązani są zachować ze względu na Królestwo niebieskie doskonałą i wieczystą wstrzeźliwość; i dlatego zobowiązani są do celibatu, który jest szczególnym darem Bożym, dzięki któremu święci szafarze mogą niepodzielnym sercem łatwiej złączyć się z Chrystusem a także swobodniej oddać się służbie Bogu i ludziom”. Cytowany przepis dotyczy wszystkich duchownych, a więc diakonów, prezbiterów i biskupów, bez rozróżnienia stopnia święceń. Należy więc stwierdzić, że celibat duchownych w Kościele łacińskim jest zasadą, w stosunku do której mogą jednak istnieć wyjątki. Ten sam prawodawca wśród przeszkód do przyjęcia święceń w kan. 1042 stwierdza, że „zwykłą przeszkodą nie pozwalającą przyjąć święceń” jest „związany mężczyzna żonaty, chyba że jest zgodnie z prawem przeznaczony do stałego diakonatu” (n. 1).

W tym samym kodeksie o żonatych kandydatach do święceń traktują także kan. 236, n. 2 (formacja do diakonatu stałego) oraz 1031 § 2 (wiek minimalny do przyjęcia święceń oraz zgoda żony na przyjęcie święceń przez męża).

Prawodawca sformułował także cały szereg przepisów odnoszących się jedynie do celibatariuszy. Są to zwłaszcza kanony: 247 (formacja alumnów do życia w celibacie), 277 § 2-3 (roztropność w kontaktach, które mogły narazić na niebezpieczeństwo obowiązek zachowania wstrzeźliwości lub wywołać zgorzsenie), 280 (zachęta do życia wspólnotowego), 1037 (obowiązek przyrzeczenia celibatu przy przyjęciu święceń), 1394 i 1395 (sankcje karne za naruszenie obowiązku celibatu).

Pozostałe przepisy dotyczące przygotowania do sakramentu święceń, nieprawidłowości i przeszkód oraz dyspensowania od nich są wspólne w odniesieniu do kandydatów bezżennych i żonatych.

Konsekwencją przyjęcia święceń jest m.in. powstanie małżeńskiej przeszkody zrywającej (kan. 1087), od której dyspensowanie poza niebezpieczeństwem śmierci jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej, natomiast w grożącym niebezpieczeństwie śmierci rezerwacja dotyczy tylko przeszkody wynikającej ze święceń przebiteratu i episkopatu, ale nie diakonatu (kan. 1078 § 2, n. 1 i 1079).

2.2. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich

Zasadnicza regulacja dotycząca duchownych bezżennych i duchownych żonatych została zamieszczona przez prawodawcę w kan. 373, który stanowi: „Celibat duchownych, wybrany ze względu na Królestwo niebieskie i tak stosowny kapłaństwu, wszędzie powinien być tak wysoko ceniony jak nakazuje tradycja Kościoła powszechnego; również powinien być w poważaniu stan duchownych związanych małżeństwem, usankcjonowany przez praktykę Kościoła pierwotnego i Kościołów wschodnich”.

Z treści powyższego przepisu wprost wynika, że w katolickich Kościołach wschodnich istnieją dwa konteksty pełnienia posługi przez duchownych. Prawodawca wskazuje na dwie możliwości: posługę duchownych bezżennych, która jest dziedzictwem wspólnym całego Kościoła, oraz posługę duchownych żonatych, będącą praktyką Kościoła pierwotnego i Kościołów wschodnich. Ta możliwość nie dotyczy jednak najwyższego stopnia święceń – episkopatu – gdyż, zgodnie z kan. 180, za zdatnego do biskupstwa uważa się kandydata, który, poza innymi kwalifikacjami, winien być wolny od węzła małżeńskiego (n. 3), co oznacza, że ma to być mężczyzna, który aktualnie nie jest związany małżeństwem, a więc nie tylko bezżenny „od zawsze”, ale także wdowiec. Warto także zauważyć, że urząd administratora eparchii może być ważnie powierzony tylko biskupowi lub prezbiterowi, który nie jest związany małżeństwem (kan. 227 § 2). Również urząd protosyncela i syncela może zostać powierzony kapłanom bezżennym, chyba że prawo partykularne Kościoła *sui iuris* stanowi inaczej (kan. 247 § 2).

Konsekwentnie, wśród przeszkód do przyjęcia święceń prawodawca nie wymienia przeszkody wynikającej z zawartego małżeństwa, w innym miejscu deklarując, że „odnośnie do żonatych kandydatów przystępujących do święceń, należy zachować prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris* lub normy specjalne ustanowione przez Stolicę Apostolską” (kan. 758 § 3), oraz wyma-

gając od żonatych kandydatów do święceń przedstawienia władzy, która dopuszcza do święceń, świadectwa ślubu i pisemnej zgody żony (kan. 769 § 1). Dlatego decyzja odnośnie do obligatoryjności bądź fakultatywności celibatu diakonów i prezbiterów należy do właściwej władzy prawodawczej każdego Kościoła *sui iuris* lub do Stolicy Apostolskiej. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że decyzje o charakterze dyscyplinarnym Synodów Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Arcybiskupich, a do takich leży decyzja dotycząca celibatu, jest obowiązująca jedynie na terenie terytorium tradycyjnego (czyli własnego, *teritorium proprium*), co wynika jasno z przepisu kan. 150 § 2: „Ustawy uchwalone przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego i przez Patriarchę promulgowane, jeśli są ustawami liturgicznymi obowiązują wszędzie; jeśli zaś są ustawami dyscyplinarnymi lub jeśli dotyczą pozostałych decyzji Synodu, moc prawną mają w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego”. Rozciągnięcie obowiązywalności tych decyzji na tzw. diasporę wymaga decyzji Stolicy Apostolskiej (kan. 150 § 3).

Możliwość wyświęcania zarówno kandydatów bezżennych, jak i kandydatów żonatych skutkuje koniecznością odpowiedniej formacji, dlatego prawodawca w kan. 352 § 1 stwierdza, że „formacja pastoralna powinna być dostosowana do warunków miejsca i czasów, do zdolności alumnów zarówno celibatariuszy, jak i żonatych i do wymagań posług, do których się przygotowują”.

Prawodawca poświęca także kilka kanonów zawierających polecenia, wskazania i zachęty dla duchownych, którzy przyjęli święcenia w stanie małżeńskim. Przede wszystkim „duchowni celibatariusze i małżonkowie powinni jaśnieć blaskiem czystości” (kan. 374) przy wsparciu prawa partykularnego, które powinno „ustanowić należne środki stosowne do osiągnięcia tego celu”. Natomiast „duchowni żonaci powinni dawać innym chrześcijanom doskonały wzór prowadzenia życia rodzinnego i wychowania dzieci” (kan. 375).

Z pewnością dramatycznym przeżyciem i rozdarciem pomiędzy nauczaniem a praktyką życia byłyby nieporozumienia w rodzinie duchowego, czy też niewierność któregoś z małżonków, a szczególnie rozpad takiego małżeństwa. Dlatego też w przypadku powierzenia prezbiterowi żonatemu, oprócz kwalifikacji, którymi musi się wykazać sam kandydat (kan. 285 § 1), wymaga się także dobrych obyczajów u żony i dzieci wspólnie z nim zamieszkujących (§ 2).

Prawodawca zachęca również duchownych celibatariuszy, aby, o ile to możliwe, prowadzili życie wspólne i „wzajemnie wspomagali się w uprawianiu życia duchowego i intelektualnego i mogli skuteczniej współdziałać w posługiwaniu” (kan. 376).

Podobnie jak w przepisach Kościoła łacińskiego, przyjęcie święceń skutkuje zaciągnięciem małżeńskiej przeszkody zrywającej (kan. 804), od której, poza niebezpieczeństwem śmierci, dyspensować może wyłącznie Stolica Apostolska (kan. 795, n. 1, 796). Sankcje karne za przestępstwa przeciwko obowiązkom związanym z celibatem lub z życiem w małżeństwie prawodawca grozi karami w kan. 1453. I tak „duchowny konkubinariusz lub trwający w innym grzechu zewnętrznym przeciwko czystości wywołującym zgorzenie, winien obligatoryjnie zostać ukarany suspensą, do której, gdy trwa w przestępstwie, można stopniowo dodawać inne kary aż do depozycji” (§ 1), natomiast „duchowny, który usiłuje zawrzeć zabronione małżeństwo, winien zostać deponowany”, czyli obligatoryjnie wykluczony ze stanu duchownego (§ 2).

3. PRZEPISY POZAKODEKSOWE WYDANE PRZEZ STOLICĘ APOSTOLSKĄ

Przytoczone wyżej przepisy kodeksowe, biorąc pod uwagę dokumenty o charakterze doktrynalnym oraz powstałe konkretne sytuacje pastoralne, wymagały uzupełnienia przez Najwyższą Władzę Kościoła. Dotyczyły one posługi diakonów stałych, żonatych duchownych – konwertytów oraz posługi żonatych kapłanów wschodnich poza terytoriami tradycyjnymi.

3.1. Rozstrzygnięcia dotyczące diakonów stałych

Poza wspomnianym w pierwszej części niniejszego opracowania *motu proprio* Pawła VI dotyczącego posługi diakonów, wydanego w 1967 r., zasadnicze wskazania odnośnie do diakonów stałych celibatariuszy (w tym wdowców) i diakonów stałych żonatych znalazły się w wydanym przez Kongregację do spraw Duchowieństwa 22 lutego 1998 r. Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych¹¹.

Autorzy przypominają, że „dla kandydatów celibatariuszy przeżywanie miłości oznacza ofiarowanie całego swego jestestwa, własnych energii i własnej gorliwości Chrystusowi i Kościołowi. [...] Dla kandydatów żonatych, prze-

¹¹ CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, CONGREGAZIONE PER IL CLERO, Norme Fondamentali per la formazione dei diaconi permanenti. Direttorio per il ministero e la vita dei diaconi permanenti, 22.02.1998, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1998 [dalej: WDFDS].

żywanie miłości oznacza ofiarowanie samego siebie żonie, we wzajemnej przynależności, wiernej i nierozzerwalnej, na podobieństwo miłości Chrystusa do Kościoła. Oznacza ono jednocześnie przyjęcie potomstwa, miłowanie go i wychowywanie oraz promieniowanie wspólnotą rodzinną na cały Kościół i społeczeństwo”. Nie ulega wątpliwości, że powołanie to w dzisiejszych czasach jest wystawione na ciężką próbę z powodu degradacji niektórych podstawowych wartości, pochwały hedonizmu i źle rozumianej koncepcji wolności. Powołanie do życia rodzinnego, aby mogło być przeżywane w całej swej pełni, wymaga umocnienia mającego swe źródło w modlitwie, liturgii i codziennej ofierze z siebie (WDFDS 68). Wynika z tego także konieczność odpowiedniego udziału żon w formacji diakańskiej, która przygotowałaby je do przyszłej misji towarzyszenia i pomocy mężom w wykonywaniu ich posługi (WDFDS 56)¹².

Jak zauważa R. Selejda, „u podstaw zdolności do utrzymywania więzi z innymi stoi dojrzałość uczuciowa, która powinna być osiągnięta w sposób możliwie pełny zarówno przez kandydata celibatariusza, jak i kandydata żonatego. W obydwu bowiem przypadkach taka dojrzałość zakłada odkrycie zasadniczego znaczenia miłości we własnej egzystencji i zwycięską walkę z własnym egoizmem” (WDFDS 68)¹³.

Na powinności diakona żonatego w zakresie relacji rodzinnych wskazuje także Stolica Apostolska w Dyrektorium o posłudze biskupów z 22 lutego 2004 r.¹⁴

Powinien on nieustannie uświadamiać sobie, że sakrament małżeństwa jest dla niego nieocenionym wsparciem w życiu i posłudze. Jest on zobowiązany do szczególnego zaangażowania w celu osiągnięcia koniecznej jedności między życiem małżeńskim, rodzinnym oraz pracą zawodową, również poprzez wspólną modlitwę rodzinną. Winien także służyć swojej rodzinie i dawać jasne świadectwo świętości małżeństwa i rodziny m.in. poprzez poświęcenie się dzieciom i realizację czystości małżeńskiej. Od diakona żonatego wymaga się odpowiedniej pomocy żonie i dzieciom w akceptacji jego posługi, w zaangażowaniu się w apostołat oraz w dawaniu stosownego świadectwa życia (AS 96). Te obowiązki diakona żonatego mają służyć temu, by jego rodzina mogła reali-

¹² Por. R. SELEJDAK, *Formacja ludzka i duchowa diakonów stałych w świetle magisterium Kościoła i doświadczeń niektórych kościołów lokalnych*, „Teologia i Człowiek” 26 (2014), nr 2, s. 53-54.

¹³ Tamże.

¹⁴ Por. CONGREGATIO PRO EPISCOPIB, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi*, 22.02.2004, Città del Vaticano 2004; tekst polski: KONGREGACJA DO SPRAW BISKUPÓW, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum successores*, 22.02.2004, Kielce 2005 [dalej: AS].

zować powołanie do wzięcia żywego i odpowiedzialnego udziału w misji Kościoła, w aktualnych warunkach dzisiejszego świata (AS 61)¹⁵.

Za J. Adamczykiem należy stwierdzić, że diakoni mają prawo do otrzymania odpowiedniego wynagrodzenia i opieki społecznej (także dla ich rodzin). Dyrektorium o życiu i posłudze diakonów stałych, nawiązując do przepisów kodeksowych, stwierdza, że diakoni permanentni, którzy całkowicie poświęcają się służbie Bożej wypełniając posługi kościelne, mają prawo do odpowiedniego wynagrodzenia i opieki społecznej. Odnośnie do diakonów żonatych, którzy całkowicie oddali się kościelnej posłudze, dyrektorium przypomina, że zasługują na wynagrodzenie wystarczające na ich utrzymanie oraz ich rodzin, jak również osób, które ewentualnie pełnią dla nich służbę (WDFDS 15-18).

Duchowni ci mają prawo oczekiwać od biskupa „szczególnej troski”, a ci, którzy z powodu swojej sytuacji życiowej znaleźli się w szczególnych trudnościach, mogą się spodziewać od niego pomocy (WDFDS 3). Do takich szczególnych sytuacji może należeć utrata pracy „świeckiej” lub owdowienie. W tym drugim przypadku diakonowi, który został wdowcem, należy z wielkim miłosierdziem okazać pomoc w rozeznaniu i akceptacji nowej sytuacji osobistej i nie pozwolić na zaniebdywanie się w nowych potrzebach rodzinnych. W zakresie życia samotnego w stanie wdowim diakon ma prawo do pomocy ze strony innych duchownych, wiernych oraz biskupa w wypełnianiu obowiązku zachowania doskonałej i stałej wstrzeźliwości oraz wsparcia w zrozumieniu głębokich motywacji eklezjalnych uniemożliwiających zawarcie nowego małżeństwa (WDFDS 62)¹⁶.

Inną trudną sytuacją, w której może znaleźć się rodzina stałego diakona, jest śmierć diakona. W takiej sytuacji żona i dzieci zmarłego diakona na mocy prawa partykularnego diecezji, której służył mąż, mają prawo do wsparcia ekonomicznego (WDFDS 20).

Odnośnie do stałych diakonów wschodnich wypowiada się Instrukcja w sprawie stosowania przepisów liturgicznych Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich¹⁷ w nr. 75: „W tym sensie nie należy obawiać się udzielania niższych święceń, a nawet diakonatu, tym cnotliwym, należycie przygotowanym i zdolnym do wykonania przyjętych na siebie obowiązków, którzy zgłaszają

¹⁵ Zob. J. ADAMCZYK, *Pozycja prawna diakona permanentnego w świetle „Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych”*, „Roczniki Nauk Prawnych” 17 (2007), nr 2, s. 159.

¹⁶ Tamże, s. 171-172.

¹⁷ CONGREGAZIONE PER LE CHIESE ORIENTALI, *Istruzione per l'applicazione delle prescrizioni liturgiche del Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, 6.01.1996, Libreria Editrice Vaticana 1996.

swą gotowość służenia Kościołowi, nawet jeśli muszą nadal żyć ze swymi rodzinami i pracować zgodnie ze swym zawodem”.

Znamienne jest zakończenie listu, datowanego na dzień 10 sierpnia 2009 r., skierowanego przez prefekta Kongregacji do spraw Duchowieństwa do diakonów stałych podczas Roku Kapłańskiego: „Drodzy Diakoni stali, Bóg niech Wam błogosławi z całą swoją miłością, i uczyni Was szczęśliwymi w Waszym powołaniu, misji i posłudze! Dla małżonek i dzieci, tych, którzy wśród Was są żonaci, szacunek i pozdrowienie. Kościół dziękuje Wam, drodzy, za pomoc oraz różne formy współpracy, których udzielają swoim mężom i ojcom w posłudze diakonńskiej. Ponadto, Rok Kapłański zaprasza nas do podkreślenia roli drogich kapłanów oraz modlitwy z nimi i za nich!”¹⁸.

3.2. Żonaci duchowni – konwertyci

Innym zagadnieniem w związku z celibatem duchownych jest sytuacja tych duchownych i ministrów akatolickich, którzy pełnili posługę duszpasterską w stanie żonatym w dotychczasowej wspólnoty, i wyrażają wolę dalszego pełnienia posługi duszpasterskiej po nawiązaniu pełnej łączności z Kościołem katolickim.

Nie są przedmiotem szczególnych przepisów ważnie wyświęceni żonaci kapłani wschodnich Kościołów niekatolickich, którzy podejmują posługę w wschodnim Kościele katolickim, gdyż podlegają ogólnym przepisom przewidzianym dla duchownych żonatych. Analogicznie nie ma potrzeby stanowienia specjalnych przepisów dla tych żonatych ministrów akatolickich, którzy pragną podjąć posługę diakona stałego w Kościele katolickim.

Inna jest sytuacja żonatych ministrów wspólnot reformowanych, którzy wyrażają wolę przyjęcia święceń prezbiteratu w Kościele katolickim. Przywołać tutaj należy dwie regulacje.

Pierwsza to Deklaracja w sprawie duchownych episkopalnych *In June*, opublikowana 1 czerwca 1981 r.¹⁹ Była ona odpowiedzią Kongregacji Nauki Wiary

¹⁸ KONGREGACJA DO SPRAW DUCHOWIEŃSTWA, List do diakonów stałych, 10.08.2009, http://www.diakonat.pl/index.php?Module=Diakonat_ReadingRoom&PageName=Show&ID=21 [dostęp: 24.03.2015].

¹⁹ SACRA CONGREGATIO DE PROPAGANDA FIDE, Declaratio (01.04.1981), [w:] *Enchiridion Vaticanum*, t. VII, Bologna 2001, s. 1110-1113. Na dokument nazywany „Pastoral provision” składa się także list kard. Šepera do arcybiskupa San Francisco Johna R. Quinna z 22 lipca 1980 (prot. 66/77), w którym kard. Šeper przekazywał abp. Quinnowi postanowienia dotyczące przyjęcia niektórych grup anglikanów episkopalnych. Decyzje te zostały powzięte przez Kongregację Doktryny Wiary w trakcie zwyczajnego posiedzenia w dniu 18 czerwca 1980 r. i następnie zatwierdzone

na prośbę skierowaną „przez Biskupów Stanów Zjednoczonych Ameryki, dotyczącą dopuszczenia do pełnej komunii z Kościołem katolickim niektórych duchownych i świeckich należących do Kościoła episkopalnego (anglikańskiego). Odpowiedź Stolicy Świętej na tę inicjatywę uwzględnia możliwość «decyzji duszpasterskiej», za pośrednictwem której pozwala się tym, którzy tego pragną, na wspólną tożsamość, z zachowaniem niektórych elementów ich dziedzictwa”.

W odniesieniu do duchownych żonatyh Kongregacja postanowiła, że „wyjątek od normy celibatu jest udzielany na korzyść poszczególnych osób i nie może być rozumiany w taki sposób, który zakładałby zmianę poglądu Kościoła co do wartości celibatu, bo ten pozostaje normą także dla przyszłych kapłanów wywodzących się z tej grupy”²⁰. Kolejni więc kandydaci do święceń zobowiązani zostali do celibatu.

Po kilkudziesięciu latach rozwiązania te zostały wspomniane i wykorzystane w regulacjach odnoszących się do eksanglikanów.

Benedykt XVI w konstytucji apostolskiej *Anglicanorum coetibus* z 4 listopada 2009 r. stwierdza²¹, że „ci, którzy posługiwali jako anglikańscy diakoni, prezbiterzy lub biskupi, i którzy spełniają wymogi ustanowione przez prawo kanoniczne, i nie są związani przeszkodą nieprawidłowości lub innymi przeszkodami, mogą być przyjęci przez ordynariusza jako kandydaci do święceń w Kościele katolickim. W przypadku duchownych żonatyh należy przestrzegać norm zawartych w Encyklice Pawła VI *Sacerdotalis coelibatus*, n. 42 oraz w Deklaracji *In June*. Duchowni niezonaci muszą podporządkować się normom o celibacie duchowieństwa zgodnie z kan. 277 § 1” (AC VI § 1).

Natomiast „ordynariusz, w pełni przestrzegając dyscypliny odnośnie do celibatu duchowieństwa w Kościele łacińskim, pro regula dopuści do święceń prezbiteratu tylko mężczyzn celibatariuszy”. Jednak „będzie mógł skierować prośbę do Biskupa Rzymskiego, jako odstępstwo od kan. 277 § 1, o dopuszczenie w poszczególnych przypadkach do święceń prezbiteratu także mężczyzn żonatyh, zgodnie z obiektywnymi kryteriami zatwierdzonymi przez Stolicę Apostolską” (AC VI § 2).

przez papieża Jana Pawła II na audiencji udzielonej kardynałowi Prefektowi 20 czerwca tego samego roku.

²⁰ Tamże.

²¹ BENEDICTUS XVI, *Constitutio apostolica Anglicanorum Coetibus qua Personales Ordinarius pro Anglicanis conduntur qui plenam communionem cum Catholica Ecclesia ineunt*, 4.11.2006, AAS 101 (2006), s. 985-990 [dalej: AC].

Wykonując ten przepis, Kongregacja Nauki Wiary, wydała „Normy uzupełniające”, dołączone do konstytucji²².

W art. 6 precyzuje, że „w odniesieniu do dopuszczania do święceń [kandydata] Ordynariusz musi otrzymać zgodę Rady Zarządzającej. Mając na uwadze anglikańską tradycję kościelną i praktykę, Ordynariusz może przedstawić Ojcu Świętemu prośbę o dopuszczenie do święceń przebiteratu żonatego mężczyzny w ordynariacie, po procesie rozeznania opartego na obiektywnych kryteriach i potrzebach ordynariatu. Te obiektywne kryteria są określone przez ordynariat w porozumieniu z lokalną Konferencją Biskupów i muszą być zatwierdzone przez Stolicę Świętą” (§ 1). Jednak „ci, którzy najpierw byli wyświęceni w Kościele katolickim i później stali się anglikanami, nie mogą w ordynariacie wykonywać funkcji wynikających z przyjętych święceń”, jak również „duchowni anglikańscy, którzy mają nieuregulowaną sytuację małżeńską, nie mogą być dopuszczeni do święceń w ordynariacie” (§ 2).

Odnosnie do duchowieństwa inkardynowanego do ordynariatu, „ordynariusz musi zapewnić odpowiednie wynagrodzenie i musi zabezpieczyć potrzeby tegoż duchowieństwa w wypadku choroby, inwalidztwa i starszego wieku” (art. 7 § 1). Z pewnością te zobowiązania należy rozciągnąć na sytuacje, które wynikają z owdowienia, zwłaszcza gdy z ojcem – duchownym pozostały małoletnie dzieci.

Normy także doprecyzowują, potwierdzając praktykę Kościoła powszechnego, że na biskupa można wyświęcić tylko mężczyznę nieznanego, ale żonaty był Biskup anglikański może zostać mianowany Ordynariuszem. W takim wypadku powinien zostać wyświęcony na prezbitera w Kościele katolickim, a następnie wykonywać posługę duszpasterską i sakramentalną w Ordynariacie z pełną władzą jurysdykcyjną” (art. 11 § 1).

W ordynariatach dla byłych anglikanów możliwa jest więc posługa diakonów i prezbiterów żonaty, ale, jeśli chodzi o prezbiterów, wyłącznie tych, którzy wcześniej jako żonaci duchowni posługiwali w Kościele anglikańskim. Żonaty prezbiter może także być zwierzchnikiem ordynariatu.

3.3. Wschodni prezbiterzy katoliccy w diasporze

Długą i trudną drogę ma zagadnienie dopuszczenia do posługi duszpasterskiej poza terytoriami tradycyjnymi prezbiterów należących do katolickich

²² CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, Norme complementari alla Costituzione Apostolica *Anglicanorum coetibus*, 4.11.2009, „L'Osservatore Romano” 9-10.11.2009, s. 7.

Kościółów wschodnich. Ostatnie decyzje (z 23 grudnia 2013 r.) papieża Franciszka porządkują tę kwestię na nowo. Zostały one podane do wiadomości w dokumencie sygnowanym przez Kongregację Kościołów Wschodnich w dniu 14 czerwca 2014 roku.

Dokument ten, zatytułowany *Pontificia Praecepta de Clero Uxorato Orientali*²³ (Papieskie rozporządzenia dotyczące żonatego duchowieństwa wschodniego), składa się z dwóch części: noty wprowadzającej i dyspozycji papieskich.

W części pierwszej, po przypomnieniu przepisów kodeksowych i nauczania papieskiego, Kongregacja przypomina, że „problematyka posługi kapłanów żonatych poza wschodnimi terytoriami tradycyjnymi powstała w ostatnich dziesięcioleciach XIX wieku, szczególnie od roku 1880, kiedy tysiące katolików rusińskich wyemigrowało do Stanów Zjednoczonych Ameryki z terenów podkarpackich. Obecność szafarzy żonatych spowodowała protest biskupów łacińskich, według których taka obecność mogłaby prowokować gravissimum scandalum u wiernych Kościoła łacińskiego”. Amerykańscy biskupi łacińscy w roku 1893 w Chicago apelowali: „Biskupi Stanów Zjednoczonych uroczycie oświadczają, że obecność pośród nas żonatych kapłanów rytu greckiego jest ustawicznym zagrożeniem dla czystości naszego nieżonatego kleru, przyczyną zgorzenia dla świeckich i dlatego też czym prędzej ten punkt dyscypliny będzie zniesiony, zanim to zło przybierze szersze rozmiary, tym lepiej dla sprawy religii, gdyż utrata kilku dusz greckiego rytu jest niczym w porównaniu z błogosławieństwem płynącym z jedności dyscypliny”.

Z tego powodu Kongregacja Rozkrzewiania Wiary dekretem z dnia 1 października 1890 r. zabroniła żonatemu duchowieństwu rusińskiemu rezydowania w USA, w 1913 roku Stolica Apostolska postanowiła, że w Kanadzie jedynie celibatariusze mogą zostać wyświęceni na kapłanów, a w latach 1929-1930 ówczesna Kongregacja dla Kościoła Wschodniego wydała trzy dekry, w których zabraniała wykonywania posługi wschodnim kapłanom żonатыm w niektórych regionach²⁴. Powyższe przepisy zostały rozciągnięte na wszystkie terytoria, które nie były uważane za „regiony wschodnie”. Wyjątki były dopuszczane po

²³ CONGREGATIO PRO ECCLESIIIS ORIENTALIBUS, *Pontificia Praecepta de Clero Uxorato Orientali*, s. 496-499 (Praecepta).

²⁴ Były to dekry: *Cum data fuerit*, z 1 marca 1929, dotyczący Ameryki Północnej; *Qua sollerti*, z 23 grudnia 1929, dotyczący Ameryki Północnej i Południowej, Kanady i Australii oraz *Graeci-Rutheni*, z 24 maja 1930, ustalający zasadę, że jedynie mężczyźni beżżenni mogą być przyjęci do seminarium i dopuszczeni do święceń.

wysłuchaniu konferencji biskupów i po otrzymaniu autoryzacji ze strony Stolicy Apostolskiej.

Kongregacja przytacza w ramach wstępu fakt, że „pozbawieni szafarzy swojego własnego obrządku, znacząca liczba około 200.000 wiernych rusińskich przeszła na prawosławie”²⁵. Fakt ten przypomniawszy metropolita dla ukraińskich grekokatolików w Stanach Zjednoczonych, arcybiskup Filadelfii Stefan Sułyk, przemawiając podczas Synodu Biskupów dla Ameryki w Watykanie 17 listopada 1997 r. Tenże hierarcha następnie stwierdził: „Wrogie nastawienie i pozbawiona miłosierdzia postawa łacińskiej hierarchii wobec katolików wschodniej tradycji miały negatywny wpływ na Wschodnie Kościoły Katolickie w USA, efekty którego odczuwane są do dziś”. Metropolita Sułyk uświadamiał słuchaczom, że „nawet dziś prawosławni na całym świecie przypominają tę historię, ze wszystkimi jej skutkami, jako dowód na to, na ile uzasadnione są obawy przed zbliżeniem z Rzymem”²⁶.

Ostatnim dokumentem były dyspozycje zaaprobowane przez papieża Benedykta XVI, wypracowane przez Sesję Zwyczajną Kongregacji Kościołów Wschodnich z dnia 20 lutego 2008 r., na mocy których „jako norma obowiązująca pozostaje zasada, która wiąże kapłanów wschodnich w diasporze z obowiązkiem celibatu ma równi z kapłanami łacińskimi, z możliwością dyspensy zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej w przypadkach konkretnych i wyjątkowych” (Praecepta, A).

Wreszcie w ostatnim akapicie wstępu przywołane zostały regulacje dla byłych anglikanów, które jednak nie odnoszą się do Kościołów wschodnich.

Część druga dokumentu zawiera decyzje zaaprobowane przez Ojca świętego, które zostały wypracowane podczas Sesji Plenarnej Kongregacji Kościołów Wschodnich, obradującej od 19 do 22 listopada 2013 r., i przekazane papieżowi z prośbą, aby udzielił odpowiednim hierarchom uprawnienia do powierzania funkcji duszpasterskich duchownym żonatym także poza tradycyjnymi terytoriami wschodnimi.

Przychylając się do tej prośby Ojciec święty, podczas audiencji udzielonej prefektowi Kongregacji Kościołów Wschodnich w dniu 23 grudnia 2013 r., zaaprobował ją *contrariis quibuslibet minime obstantibus*, formułując trzy za-

²⁵ Dokument cytuję tutaj: V. POSPISHIL, *Compulsory Celibacy for the Eastern Catholics in the Americas*, „Diakonia” 11 (1976), s. 133-156; 259-280.

²⁶ Cytuję za: B. PAŃCZAK, *Małżeństwo – sakrament podziałów?*, <http://www.grekokatolicy.pl/artykuly/ekumenizm/malzenstwo-sakrament-podzialow.html> [dostęp: 24.03.2015].

sadnicze przepisy, w zależności od (nie)obecności hierarchii wschodniej na danym terytorium.

I tak we wschodnich strukturach administracyjnych (metropoliach, eparchiach, egzarchatach) ustanowionych poza terytoriami tradycyjnymi Kościołów wschodnich uprawnienie do dopuszczenia żonatyh kandydatów do prezbiteratu otrzymali hierarchowie wschodni, którzy winni je wykonywać zgodnie z tradycją swojego Kościoła. Mają oni upoważnienie do wyświęcania wschodnich kandydatów żonatyh pochodzących z jego okręgu z obowiązkiem pisemnego uprzedniego poinformowania biskupa łacińskiego miejsca zamieszkania kandydata, od którego może uzyskać użyteczne informacje.

Natomiast w miejscach, gdzie zostały ustanowione ordynariaty dla wiernych wschodnich nieposiadających własnej hierarchii, takie uprawnienia ma ordynariusz, który o święceniach kandydatów żonatyh winien poinformować odpowiednią konferencję biskupów i Kongregację Kościołów Wschodnich (*Praecepta*, s. 498).

Na terytoriach, na których wierni wschodni nie posiadają żadnych własnych struktur duszpastersko-administracyjnych i są powierzeni pasterskiej opiece miejscowych biskupów łacińskich, upoważnienie, o którym powyżej, pozostaje zarezerwowane Kongregacji Kościołów Wschodnich, która konkretne przypadki będzie rozstrzygała po wysłuchaniu odpowiedniej konferencji biskupów (*Praecepta*, s. 499).

Warto zauważyć, że na terytoriach, gdzie są utworzone wschodnie struktury duszpastersko-administracyjne, hierarchowie wschodni i ordynariusze specjalnych ordynariatów samodzielnie decydują o dopuszczeniu do święceń kandydatów żonatyh i nie są uzależnieni w decyzji od opinii biskupów łacińskich.

Dokument ten kończy dyskusję na temat obowiązku celibatu w diasporze Kościołów wschodnich. Wydaje się, że przyjęte rozwiązania odpowiadają dzisiejszym warunkom, w których Kościoły wschodnie, bardzo dotknięte przez migracje i wojny, bardzo powiększają swoje wspólnoty na terytoriach nietradycyjnych.

4. NIEKTÓRE ROZWIĄZANIA PARTYKULARNE

4.1. Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski dotyczące diakonów stałych²⁷

Implementacja przepisów powszechnych dotyczących diakonów stałych do polskiego prawa partykularnego nastąpiła z chwilą zatwierdzenia 22 stycznia 2004 r. Wytycznych dotyczących formacji i posługi diakonów stałych w Polsce. Dokument ten, oprócz wielu aspektów formacji, życia i posługi diakonów, zawiera szereg unormowań związanych ze stanem małżeńskim lub celibatem diakonów.

Autorzy Wytycznych w art. 22-27 podejmują ten temat, definiując trzy różne konteksty posługi. Najpierw stwierdzają, że „mężczyźni, którzy zostali powołani do diakonatu jako nieżonaci, są zobowiązani do życia w celibacie (art. 22), by następnie odnośnie do mężczyzn żonatyh „zwrócić uwagę, aby byli dopuszczeni do diakonatu ci, którzy, żyjąc od wielu lat w małżeństwie, potwierdzili umiejętność kierowania własnym domem w duchu chrześcijańskim oraz cieszą się dobrą opinią”, i „przedłożyć świadectwo ślubu oraz zgodę żony” (art. 23 i 71).

Odrębne przepisy dotyczą wdowców, „którzy nie mogą zawrzeć związku małżeńskiego” (art. 24), ale „wezvani są do wykazania się stałością ludzką i duchową w swoim stanie życia. Winni też zagwarantować lub wykazać gotowość zapewnienia odpowiedniej opieki rodzinnej i chrześcijańskiej swoim dzieciom” (art. 25).

Odnosnie do innych wymogów KEP przypomina przepisy kodeksowe dotyczące wieku kandydatów oraz wprowadza wymóg, by żonaty kandydat legitymował się przynajmniej pięcioletnim stażem małżeńskim (art. 27).

Przepisy KEP dotyczące formacji do diakonatu uwzględniają także jego stan życia. I tak „dyrektor formacji koordynuje pracą osób zaangażowanych w formacji, przewodniczy dziełu wychowania i ożywia wszystkie jego aspekty, utrzymuje kontakty z rodzinami aspirantów i kandydatów żonatyh oraz ze wspólnotami, z których się oni wywodzą” (art. 38). Jest to szczególnie ważne, gdyż „kandydat, pochodząc z określonego środowiska, niesie ze sobą pewne jego uwarunkowania. W procesie formacji należy więc wziąć pod uwagę wpływ

²⁷ Dnia 22 stycznia 2004 r. watykańska Kongregacja Edukacji Katolickiej zatwierdziła, na okres 6 lat – *ad experimentum*, Wytyczne dotyczące formacji i posługi diakonów stałych w Polsce, przyjęte na 324. Zebraniu Plenarnym KEP 21-22 października 2003 r.

takich środowisk, jak: rodzina, parafia oraz ruchy, stowarzyszenia, organizacje katolickie, duszpasterstwa środowiskowe” (art. 44). Zwłaszcza „rodzina, z której pochodzą aspiranci i kandydaci, może stanowić wyjątkową pomoc dzięki wspieraniu procesu ich formacji modlitwą, postawą pełną szacunku, dobrym przykładem cnót rodzinnych, pomocą duchową i materialną, szczególnie w trudnych momentach”, a „w przypadku aspirantów i kandydatów żonaty należy uczynić wszystko, aby zawarte małżeństwo przyczyniało się skutecznie do umocnienia ich formacji do diakonatu” (art. 45). Stąd też „w formację należy włączyć, w odpowiedni sposób, żony i dzieci kandydatów żonaty. Szczególnie dla żon kandydatów powinno się przewidzieć specyficzny program ich formacji, który przygotowałby je do przyszłej misji towarzyszenia i pomocy mężom w wykonywaniu ich posługi” (art. 54). Zwracana jest uwaga także na dojrzałość uczuciową, „zarówno w przypadku kandydata celibatariusza, wdowca, jak i żonatego”, która „zakłada odkrycie fundamentalnego znaczenia miłości we własnym życiu oraz zwycięską walkę ze swoim egoizmem” (art. 55).

Polskie Wytyczne zawierają także szereg wskazań dla formacji permanentnej diakonów stałych, m.in. w kontekście życia w rodzinie niektórych spośród nich, gdyż „w formacji diakonów żonaty nie należy pomijać znaczenia wkładu, jaki wnoszą oni w kształtowanie swego życia rodzinnego. Mąż i żona wszedłszy we wspólnotę życia, są wezwani, by pomagać i służyć sobie nawzajem. Stąd też żona diakona ma pośrednio udział w jego diakońskiej posłudze” (art. 61). Szczególnie ważne jest świadectwo dawane przez diakona i jego żonę, którzy „winni być żywym przykładem wierności i nierozzerwalności małżeństwa chrześcijańskiego, aby w duchu wiary, podejmując wyzwania życia małżeńskiego i wymagania życia codziennego, umacniali życie rodzinne nie tylko wspólnoty Kościoła, ale też całego społeczeństwa. Ich życie ma być świadectwem tego, jak obowiązki rodzinne, praca i posługiwanie mogą być zharmonizowane w służbie misji Kościoła. Diakoni, ich żony i ich dzieci mogą być przykładem i zachętą dla wszystkich innych, którzy pracują nad kształtowaniem chrześcijańskiego życia rodzinnego. Sprostanie tym zadaniom wymaga odpowiedniego przygotowania, które nosi miano formacji rodzinnej” (art. 61).

Wsparciem formacji do święceń i formacji stałej diakonów i ich rodzin mogą się stać ruchy kościelne, dlatego „wskazane jest, by aspiranci, kandydaci na diakonów i sami diakoni stali należeli ze swymi rodzinami do ruchów eklezjalnych, które skierowane są na formację małżeństw i rodzin”, a „pierwszym etapem doświadczenia i przeżycia wspólnej formacji będą dla aspirantów i ich rodzin rekolekcje, w miarę możliwości dwutygodniowe, kończące okres propedeutyczny

i poprzedzające obrzęd dopuszczenia do grona kandydatów do święceń” (art. 62). Natomiast po święceniach „sytuacja diakonów stałych żonatych wymaga, by prócz już wskazanych form kształcenia permanentnego, angażujących ich osobiście, zaplanować i przedsięwziąć „inicjatywy i plany stałej formacji, które będą angażowały w pewnym sensie i w określonych sytuacjach również ich małżonki oraz całe rodziny”. Wówczas rodziny diakonów stałych uczestniczyłyby na przykład w dwutygodniowej formacji, łącząc wypoczynek ciała z duchową i intelektualną formacją. Chodzi o to, by „zaangażowanie pastoralne ojca rodziny nie eliminowało go z życia rodzinnego i jednocześnie, „by wypoczynek scalał rodzinę, a dla biorących w nim udział stawał się miejscem wymiany myśli, doświadczeń, intelektualnego namysłu, modlitwy i nawrócenia” (art. 86).

Prawodawca partykularny podejmuje również kwestie związane z wynagrodzeniem diakonów stałych, którego zasady zależą od osobistej sytuacji zawodowej oraz statusu rodzinnego diakona, w szczegółach odsyłając do przepisów diecezjalnych, zwłaszcza gdy chodzi o sytuacje, „które mogą zaistnieć w przypadku utraty przez diakona jego świeckiego zatrudnienia bądź też jego śmierci i wynikających z tego obowiązków wobec małżonki i dzieci” (art. 93), a właściwy przełożony „winien zatroszczyć się o należyte ubezpieczenie zdrowotne i społeczne diakonów i ich rodzin” (art. 94).

Warte są zauważenia następujące przepisy: „Diakoni pracujący zawodowo winni utrzymywać się z dochodów pochodzących ze swojej pracy” (art. 93, n. 1); „Diakoni, którzy całkowicie bądź w znacznej mierze oddają się posłudze kościelnej i nie czerpią dochodów z innego źródła utrzymania, powinni być wynagradzani w taki sposób, aby byli w stanie zapewnić utrzymanie sobie, a w przypadku diakonów żonatych – także swojej rodzinie” (art. 93, n. 2); „Diakoni, którzy mimo że oddają się całkowicie lub częściowo kościelnej posłudze, a mają zapewnione środki utrzymania z innych racji, np. ze świeckiego zawodu, który uprzednio wykonywali, powinni z tych dochodów zaspokajać potrzeby własne i swojej rodziny” (art. 93, n. 3).

4.2. Prawo partykularne Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego

Synod Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego uchwalił Kanony Prawa Partykularnego, które weszły w życie z dniem 7 kwietnia 2015 r.²⁸ Prawodawca,

²⁸ Канони Партикулярного Права Української Греко-Католицької Церкви, [w:] Спецвипуск «Благовісника Верховного Архиспископа Києво-Галицького Української Греко-Католицької Церкви 2015 року», Березень 2015.

korzystając z uprawnień zamieszczonych w KKKW, w art. 29 pozwala na pełnienie urzędu protosyncela i syncela prezbiterom żonatym, a w art. 55 poleca, aby duchowni celibatariusze i żonaci lśnili cnotą czystości, oraz w art. 99 wymaga, by do święceń dopuszczać żonatych kandydatów, o ile od co najmniej roku żyją w małżeństwie, z możliwością dyspensowania od tego przepisu przez biskupa eparchialnego.

W Kościele greckokatolickim w Polsce odnośne wskazania zawarte są w Ustawie Tymczasowej o Formacji i Posłudze Diakonów i Minorzystów w Archidiecezji Przemysko-Warszawskiej Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego z 7 stycznia 2005 r., która weszła w życie z dniem 15 lutego tegoż roku²⁹.

W odniesieniu do święceń subdiakonatu, „ze względu na ustanowiony przez starożytne kanony zakaz zawierania małżeństwa przez subdiakonów, święcenia subdiakonatu otrzymać mogą wyłącznie kandydaci już związani małżeństwem – z zachowaniem wymagań co do małżeństwa, podanych w nr 9 – lub tacy, którzy złożyli jasne oświadczenie o swym pragnieniu przyjęcia subdiakonatu w stanie bezżennym. Ogólną zasadą jest zatem, iż chiroteżja na subdiakona jest udzielana kandydatom żonatym i tym, którzy złożyli publicznowieczysty ślub celibatu, oraz tym, którzy mają później przyjąć święcenia wyższe w celibacie” (n. 15). Art. 9, wspomniany w tym przepisie, stwierdza: „Jeśli kandydat jest żonaty, jego małżeństwo winno być prawowitym z punktu widzenia Kościoła katolickiego i cieszyć się stałością. Żona winna być wierzącą i praktykującą chrześcijanką, biorącą udział w życiu parafii. Wymagany jest staż małżeński nie krótszy niż pół roku oraz pisemna zgoda żony” (także art. 23).

Natomiast „do chirotonii diakońskiej wymaga się [...] c) w przypadku kandydatów żonatych – zachowania wymogów, o których mówi się w nr 9, przy czym staż małżeński ma być nie krótszy niż dwa lata, chyba że biskup eparchialny w indywidualnym przypadku zadecyduje inaczej” (art. 16), a gdy chodzi o „kandydata do święceń wyższych, który pragnie przyjąć je w stanie bezżennym, półroczna interstycja między subdiakonatem a diakonatem może być skrócona nawet do jednego dnia” (art. 17).

Odnośnie do formacji „kandydat do subdiakonatu formuje się poprzez [...] b) wzorowe życie rodzinne (jeśli jest żonaty)” (art. 21). Formacja ta odbywa się także w rodzinie kandydata, „gdzie kandydat na co dzień buduje Kościół domowy” (art. 28c).

²⁹ Tekst polski: <http://www.kosciol.pl/article.php/20050221160502226> [dostęp: 17.04.2015].

Zagadnienia związane z utrzymaniem i opieką socjalną przewidują dwie kategorie diakonów: „etatowych, którzy całkowicie poświęcają się posłudze kościelnej i mają za to prawo żądać od Kościoła utrzymania, pomocy socjalnej i opieki lekarskiej dla siebie samych i dla swych rodzin (jeśli są żonaci) – oraz nietatowych, którzy utrzymują siebie i swe rodziny z płacy za inną pracę” (art. 39). Jednak „w warunkach UKGK w Polsce stali diakoni są z reguły nietatowi. Etatowi diakoni mogą funkcjonować jedynie na zasadzie bardzo rzadkiego i nadzwyczajnego wyjątku. Zasadą ogólną jest, że diakon stały nie otrzymuje płacy za swą posługę diakońską ani tym bardziej z racji samej tylko przynależności do duchowieństwa wyższego” (art. 40).

5. PROBLEMY, KTÓRE NALEŻY ROZWAŻYĆ W KONTEKŚCIE DUCHOWNYCH ŻONATYCH

Problematyka udzielania święceń mężczyznom w stanie beżennym i mężczyznom żonatym dotyczy nie tylko sfery norm i przepisów, wynikających z przesłanek eklezjologicznych, duchowych i pastoralnych, ale skutkuje także koniecznością poszukiwania rozwiązań natury praktycznej. Przedstawione wyżej przepisy z pewnością wymagają uszczegółowienia, zwłaszcza na poziomie prawa partykularnego. Powyższe zagadnienie wymaga odrębnego opracowania, jednak wypada zasygnalizować przykładowo następujące problemy:

a) zasady powierzania urzędów duszpasterskich duchownym żonatym, z uwzględnieniem różnego stopnia dyspozycyjności duchownych celibatariuszy i żonatyh w kontekście stabilności pracy żony (także trudności na rynku pracy) oraz kształcenia dzieci;

b) formacja kandydatek na żony i żon kandydatów na duchownych;

c) formacja stała rodzin duchownych żonatyh;

d) zabezpieczenie społeczne rodzin duchownych, zwłaszcza na wypadek śmierci duchownego i pozostawienia żony (wdowy) i nieusamodzielnionych dzieci;

e) zabezpieczenie odpowiednich mieszkań dla emerytowanych księży żonatyh oraz dla wdów i sierot po duchownych;

f) sposoby reagowania biskupa na przypadki patologii w rodzinach duchownych oraz w przypadku rozpadu małżeństwa.

Wydaje się, że przepisy dotyczące przywołanych zagadnień są wręcz konieczne dla kompletności przepisów dotyczących duchownych.

ZAKOŃCZENIE

Tematyka celibatu towarzyszy od wieków życiu Kościoła, doprowadzając także do wydarzeń o charakterze grupowym lub indywidualnym, mających znamiona schizmy lub osobistych dramatów.

Trzeba jednak stwierdzić, że Kościół katolicki dostrzega walory zarówno duchowe, jak i praktyczne posługi duchownych celibatariuszy i duchownych żonatych. Niezwykle cenne jest w tym zakresie doświadczenie Kościołów wschodnich, w których można dostrzec wielość powołań w kontekście posługi kościelnej: bezzennych mnichów żyjących w klasztorach i pustelników, diakonów i prezbiterów żonatych i celibatariuszy oraz biskupów, którzy zawsze są mężczyznami bezzennymi. W odniesieniu do diakonów łacińskich i wschodnich oraz w odniesieniu do prezbiterów wschodnich można powiedzieć, że aspirujący do nich mężczyźni nie tylko winni odczytać i podjąć powołanie do posługi na odpowiednim stopniu święceń, ale także jeszcze wcześniej, uprzednio w stosunku do powołania do posługi, odkryć osobiste powołanie do życia w stanie małżeńskim lub w stanie bezzennym. Nie jest więc to tylko kwestia przepisów prawa zezwalającego lub zabraniającego, prawa, które ma służyć posłudze niosącej zbawienie, ale jest to kwestia osobistej, dojrzałej i odpowiedzialnej odpowiedzi na pytanie o osobiste powołanie, opartej na rozeznaniu swoich możliwości, umocnionej Bożą łaską wyproszoną w modlitwie i ufnie powierzonej Opatrzności.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA I DOKTRYNALNE

- BENEDICTUS XVI: Adhortatio apostolica postsynodalis *Ecclesia in Medio Oriente*, 14.07.2002, AAS 104 (2002), s. 751-796.
- BENEDICTUS XVI: Constitutio apostolica *Anglicanorum Coetibus* qua Personales Ordinariatus pro Anglicanis conduntur qui plenam communionem cum Catholica Ecclesia ineunt, 4.11.2006, AAS 101 (2006), s. 985-990.
- BENEDICTUS XVI: Adhortatio apostolica postsynodalis *Sacramentum caritatis* ad Episcopos Sacerdotes Consecratos Consecratasque necnon Christifideles laicos de Eucharistia vitae missionisque Ecclesiae fonte et culmine, 22.02.2007, AAS 99 (2007), s. 105-180.

- CONGREGATIO PRO ECCLESIIS ORIENTALIBUS: Pontificia Praecepta de Clero Uxorato Orientali, 14.06.1914, AAS 106 (2014), s. 496-499.
- CONGREGATIO PRO EPISCOPIS: Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi, 22.02.2004, Città del Vaticano 2004; tekst polski: KONGREGACJA DO SPRAW BISKUPÓW: Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores*, 22.02.2004, Kielce 2005.
- CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE: Norme complementari alla Costituzione Apostolica *Anglicanorum coetibus*, 4.11.2009, „L'Osservatore Romano” 9-10.11.2009, s. 7.
- CONGREGAZIONE PER LE CHIESE ORIENTALI: Istruzione per l'applicazione delle prescrizioni liturgiche del Codice dei Canoni delle Chiese Orientali, 6.01.1996, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1996.
- CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA: Congregazione per il Clero, Norme Fondamentali per la formazione dei diaconi permanenti. Direttorio per il ministero e la vita dei diaconi permanenti, 22.02.1998, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1998.
- IOANNES PAULUS II: Adhortatio apostolica postsynodalis *Pastores dabo vobis ad Episcopos, Sacerdotes et Christifideles totius Catholicae Ecclesiae: de Sacerdotum formatione in aetatis nostrae rerum condicione*, 25.03.1992, AAS 84 (1992), s. 657-804; tekst polski w: JAN PAWEŁ II: *Dzieła zebrane*, t. II: Adhortacje, Znak, Kraków 2007, s. 327-418.
- IOANNES PAULUS II: Adhortatio apostolica post Synodum pro Libano *Une espérance nouvelle pour le Liban*, 10.05.1997, AAS 89 (1997), s. 313-416; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, *Dzieła zebrane*, t. II: Adhortacje, Znak, Kraków 2007, s. 583-660.
- Канони Партикулярного Права Української Греко-Католицької Церкви, [w:] Спецвипуск «Благовісника Верховного Архієпископа Києво-Галицького Української Греко-Католицької Церкви 2015 року», Березень 2015.
- KONGREGACJA DO DPROW DUCHOWIEŃSTWA: List do diakonów stałych, 10.08.2009, http://www.diakonat.pl/in-dex.php?Module=Diakonat_ReadingRoom&PageName=Show&ID=21 [dostęp: 24.03.2015].
- PAULUS VI: Litterae Encyclicae *Sacerdotalis caelibatus* ad Episcopos, ad Sacerdotes et Christifideles totius Catholici Orbis: de sacerdotali caelibatu, 24.06.1967, AAS 59 (1967), s. 657-697.
- PAULUS VI: Litterae Apostolicae motu proprio datae *Sacrum diaconatus ordinem*. Generales normae de diaconatu permanenti in Ecclesia Latina restituendo feruntur, 18.06.1967, AAS 59 (1967), s. 697-704.
- SACRA CONGREGATIO DE PROPAGANDA FIDE: Declaratio (01.04.1981), [w:] *Enchiridion Vaticanum*, t. VII, Bologna 2001, s. 1110-1113.
- SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II: Constitutio dogmatica de Ecclesia *Lumen gentium*, 21.11.1964, AAS 57 (1965), s. 5-71; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Tekst łacińsko-polski, Pallottinum, Poznań 2008, s. 144-266.
- SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II: Decretum de presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis*, 7.12.1965, AAS 58 (1966), s. 991-

1024; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucje, dekryty, deklaracje, Pallottinum, Poznań 2002, s. 478-507.

LITERATURA

- ADAMCZYK Jerzy: Pozycja prawna diakona permanentnego w świetle Dyrektrium o posłudze i życiu diakonów stałych, „Roczniki Nauk Prawnych” 17 (2007), nr 2, s. 153-176.
- PAŃCZAK Bogdan: Małżeństwo – sakrament podziałów?, <http://www.grekokato.licy.pl/artykuly/ekume-nizm/malzenstwo-sakrament-podzialow.html> [dostęp: 24.03.2015].
- POSPISHIL Victor: Compulsory Celibacy for the Eastern Catholics in the Americas, „Diakonia” 11 (1976), s. 133-156; 259-280.
- SELEJDAK Ryszard: Formacja ludzka i duchowa diakonów stałych w świetle magisterium Kościoła i doświadczeń niektórych kościołów lokalnych, „Teologia i Człowiek” 26 (2014), nr 2, s. 43-76.

DUCHOWNI CELIBATARIUSZE I DUCHOWNI ŻONACI – DWA KONTEKSTY POSŁUGIWANIA W KOŚCIELE KATOLICKIM

STRESZCZENIE

Artykuł przedstawia aktualny stan prawny dotyczący możliwości udzielania w Kościele katolickim święceń diakonatu i prezbiteratu mężczyznom żonatym i celibatariuszom. W Kościele łacińskim zasadą pozostaje, że święcenia prezbiteratu kandydaci przyjmują w stanie bezżennym, natomiast diakonat jako stopień stały mogą przyjąć także mężczyźni żonaci. Wyjątkiem od wymogu celibatu w przypadku prezbiterów łacińskich jest status byłych żonatych duchownych anglikańskich, którzy po złożeniu katolickiego wyznania wiary przyjmują święcenia prezbiteratu w Kościele katolickim. Natomiast w katolickich Kościołach wschodnich decyzja odnośnie do żonatych kandydatów do święceń, na podstawie przepisów Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, należy do kompetencji władzy ustawodawczej Kościoła *sui iuris* lub do Stolicy Apostolskiej, w zależności od stopnia samodzielności Kościoła. W roku 2014 Kongregacja Kościołów Wschodnich opublikowała decyzję papieża Franciszka, na podstawie której dopuszczono możliwość udzielania święceń mężczyznom żonatym oraz pełnienia posługi przez żonatych prezbiterów na terytoriach, które nie są uważane za terytoria „tradycyjnie wschodnie”. Autor dołącza także analizę przepisów partykularnych Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego oraz Konferencji Episkopatu Polski.

Słowa kluczowe: celibat, prezbiter, diakon, święcenia

UNMARRIED MINISTERS AND MARRIED MINISTERS –
TWO CONTEXTS OF THE MINISTRY IN THE CATHOLIC CHURCH

SUMMARY

The article presents the current legal status concerning the possibility of the presbyteral and diaconal ordination in the Catholic Church of the married and unmarried men. The principle is that in the Latin Church the unmarried candidates receive the presbyteral ordination, but married men can also receive the permanent diaconate. The exception to the rule of celibacy in the case of Latin presbyters is the status of the married former Anglican clergy, who after having made the Catholic profession of faith, receive the presbyteral ordination in the Catholic Church. But in the Eastern Catholic Churches the decision concerning the unmarried candidates to sacred orders, pursuant to the provisions of the Code of Canons of the Eastern Churches, is the competence of the particular law of each Church *sui iuris* or special norms established by the Apostolic See depending on the degree of autonomy of the Church. In 2014 the Congregation for the Eastern Churches published the decision of Pope Francis, under which the married men can be ordained and the ministry of married priests is possible in territories non considered “Eastern regions”. The author also attaches an analysis of the particular provisions of the Ukrainian Greek Catholic Church and the Polish Bishops’ Conference.

Key words: celibacy, presbyter, deacon, sacred ordination